

І. Паньонко

кандидат юридичних наук, доцент,
Львівський університет бізнесу та права;

В. Струс

пошукувач,

Головне управління МВС України у Львівській області

ЗЛОЧИНИ ТА ПОКАРАННЯ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

У статті автор розкриває причини вчинення злочинів на Запорізькій Січі та виділяє що розуміли під вчиненням злочином в період козацької доби. Подається система злочинів і покарань у запорізького козацтва. Вказуються причини жорстокості покарань у козаків.

Ключові слова: Запорізька Січ, звичай, злочин, вид злочинів, покарання, суворість покарань.

В статтє автор раскрывает причины совершения преступлений на Запорожской Сечи и указывает что понимали под совершенным преступлением в период казацкого периода. Представлена система преступлений и наказаний у запорожского казачества. Определяются причины жестокости наказаний у казаков.

Ключевые слова: Запорожская Сечь, обычай, преступление, вид преступлений, наказания, строгость наказаний.

The author reveals the reasons of committing crimes in Zaporizhska Sich and emphasizes what actions and inactions were considered as a crime at the period of Cossack epoch in the article. System of crimes and punishments and reasons for the strictness of punishment at Cossack's period are given in the article.

Key words: Zaporizhska Sich, custom, crime, type of crime, punishment, strictness of punishment.

Вступ. У національно-політичному житті українського народу наприкінці XV ст. видатним феноменом стала поява і утвердження нової військово-політичної сили – козацтва, яке згодом перетворилося на особливий лицарський стан, що виступив творцем нової форми української державності.

Окрема гілка в явищі українського козацтва, запорізьке козацтво стало самобутнім типом тільки після цілого ряду змін, що торкнулись долі всього козацтва, становлячи спочатку військово об'єднання, а пізніше особливий соціально-політичний організм, що, безсумнівно, мав риси винятковості, зі своїми проблемами та пошуками.

Неординарним у Запорізькій Січі був і такий важливий інструмент військово-адміністративної влади, як правова система. Маючи свободу і незалежність від державних чиновників, козаки твердо стояли на сторожі звичаїв предків. Якщо на території України діяли різноманітні джерела права («Руська Правда», Литовські Статути, акти королівської влади, канонічне та магдебурзьке право), то в Запорізькій Січі найважливіше значення мало звичаєве козацьке право, що міцно утвердилося у сфері козацьких суспільних відносин. У Запорізькій Січі не було писаного закону і там впродовж всієї її історії користувались звичаєвим правом, яке було результатом правових переконань [1, с.2]. Звичаї та порядки предків були занесені на Запоріжжя з усієї України. Разом з переказами та традиціями все це становило основу козацького життя. Вони передавались з покоління до покоління в усній формі.

Постановка проблеми. Якщо розглядати причини відсутності на Запоріжжі писаних законів, то, слід погодитись, такими причинами були: по-перше, досить короткочасна тривалість історії запорізьких козаків, впродовж якої вони не змогли писане право виробити, систематизувати та оформити його письмово; по-друге, життя козаків у більшості проходило у походах та війнах, що аж ніяк не сприяло можливостям займатися складанням писаних законів; по-третє, козаки боялися, що писані закони можуть значно обмежити їх існуючі права та свободи [2, с. 39]. Як відзначає М.Костомаров, «козаки всегда были враги всякого писаного закона, всякого исторического и родового права. На то у них вольность, равенство, общий приговор; они ненавидели то, что поддерживалось привилегиями, – происхождение и право дворянской власти над людьми [3, с. 153]».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми існування у історичному минулому України такого феноменального явища, як запорізьке козацтво досліджувались в роботах українських істориків права Апанович О.М., Грабовецького В.В., Грозовського І.М., Кульчицького В.С., Мицика Ю.А., Рогожина А.Й., Сергійчука В.І., Сливки С.С., Смоля В.А., Терлюка І.Я., Тищика Б.Й., Ткача А.П., Щербака В.О. та інших, але питання, які виникають у зв'язку з особливостями покарань у козаків в юридичній літературі висвітлені недостатньо.

Мета дослідження. У зв'язку з цим вважається доцільним дослідження особливостей покарань у козаків, зокрема, їх важкості, та виявлення причин суворості застосування таких покарань.

Виклад основного матеріалу. Система звичаєвого права – історично сформована сукупність правових традицій і звичаїв, якими регулювалися стосунки і поведінка козаків у різних сферах їхнього життя (земельні, майнові і особисті відносини) – одна з важливих ділянок народної свідомості та народних знань. Творцем звичаєвого права виступає сам народ, геній якого творить норми неписаного права і застосовуючи їх до життя, надає цим нормам визначну силу і авторитет. В тих чи інших правничих звичаях народу відбивається і дух епохи, і правове становище самого народу. Маючи глибокі історичні корені, система козацького звичаєвого права сформувалась саме в XV – середині XVII ст. і закріплювала військово-адміністративну організацію землекористування козацтва, окремі правила військових дій, діяльність судових органів, порядок укладання окремих договорів. На підставі тих же звичаїв і традицій чітко регламентувались права і обов'язки старшин. До найбільш вагомих джерел права належать універсали, які видавались козацькою старшиною. Вони мали характер письмового розпорядження, адміністративно-правового акта. Найпоширенішими були ті, які регулювали питання про розподіл земельних володінь, підтверджували право власності на маєтки, про встановлення повинностей і податків, а також універсали з військових питань та про призначення старшини на посади. Підґрунтя звичаєвого права становили правові традиції та звичаї часів «Руської Правди». Із Запорізької Січі звичаєві норми в XVI-XVII ст. поширювались на всю Україну. Пізніше вони простежуються в українських актових джерелах, правових пам'ятках – Литовському Статуті, Кодексі Гетьманщини 1743 р. «Правах, за якими судиться малоросійський народ» [4, с.153].

За порушення ж січових звичаїв, які дбайливо зберігали у пам'яті козаки-ветерани, карали суворо, часом і смертно. Ці звичаї були логічними та продуманими, ідеально підходили до ладу християнської козацької республіки, до небезпечних умов життя на кордоні, хоча для стороннього ока вони часом здавалися дивними. «Де три козаки, там два третього судять», – такі були основи запорізького звичаєвого права [5, с.158].

На правосвідомість запорожців впливали суперечливі фактори. Її коріння сягає староруського вічевого ладу. Із сучасних Січі міжнародних впливів помітні традиції самоврядування, поваги до виборних засад й набутих прав, ворожості до монархічного свавілля, занесеного в Україну з Польщі та Великого князівства Литовського. Запорізька маса виховувалась в душі незалежності, їй були чужі ідеї централізму. З іншого боку, польська шляхта намагалась, в основному підкупом, деморалізувати козаків, прищепити українській людині неповагу до законів.

Ми погоджуємось зі С.Сливкою, який справедливо вважає звичаєве право козаків основою національного духу з двох причин: воно має консервативний характер та слугує одним із видів соціального джерела права [6, с. 165]. Народні звичаї змінюються повільно, адже вони виникають не без поважних підстав. Стабільність, консервативність, деяка «застиглість» пояснюються еволюційним розвитком звичаєвого права, оскільки новаторство у даному випадку не знаходить свого відображення, адже для цього повинен минути певний час, треба, щоб сам народ визнав необхідність змін. Ця консервативність здебільшого позитивно впливала на правосвідомість козаків.

Важливість звичаєвого права підкреслює той факт, що царською грамотою від 27 березня 1654 року надавалося Війську Запорізькому право судитися «у своїх старшин по давнішим правам їх» [7, с. 94].

З ходом історичного розвитку звичаєве право не розвинулось у систему, бо перемогла рецепція (запозичення) чужого права. Уже поверхове дослідження судового права Запорізької Січі, зокрема права кримінального, виявляє, крім впливу власного звичаєвого, ще й великий вплив Литовського Статуту та поширеного на той час у всій Україні права німецького або магдебурзького. Крім того, відчутними були впливи права орієнтального, зокрема татарського, що виявлялось у застосуванні січовими судами покарань, які за своєю жорстокістю не були притаманними традиційно людяній українській духовності та її кримінальному праву [8, с.112]. У XVIII ст. були намагання кодифікувати українське право, але російський уряд його не затвердив, і кодекс 1743 року залишився неофіційним підручником, яким користувались юристи. Причинами незатвердження Кодексу, на думку деяких вчених, були: 1) обґрунтування в Кодексі права на політичне самовизначення; 2) деяка відмінність українського права від російського; 3) більш досконала юридична техніка; 4) відсутність посилання на російські джерела та ін. Варто відзначити, що звичаєве козацьке право визнавалось іноземними державами, в тому числі польським урядом і царизмом.

Аналіз наявних документів дозволяє зробити висновок, що рівень злочинності у Запорізькій Січі не був значним, хоча панорама злочинів була широкою і різноманітною. Під вчиненим *злочином* розуміли матеріальну дію, яка завдавала шкоди чи особистим, чи майновим правам окремого козака або всього Війська Запорізького, а також формальну дію, яка полягала в порушенні встановлених правових звичаїв. Можна виділити такі групи: злочини проти життя, природи і моралі, особи, честі і свободи, військової дисципліни, публічного і приватного майна. Досить поширеним було порушення кордонів сусідніх держав. Але такі наїзди розглядалися більше як злочини політичні, і місцеве правосуддя дивилось на це без відповідного реагування. Бували випадки, коли шинкарі чи крамарі продавали товари й горілку дорожче за встановлену ціну, тоді січова верхівка давала дозвіл таких торговців грабувати.

Такий вид злочинів, як злочини проти *права власності*, що є характерними для нашого часу, були малопоширеними на Січі. У тогочасних умовах пограбунок мав характер не стільки зазіхання на чужу власність, скільки вияв молодечства та зухвалості. До злочинів проти майна належали крадіжки й розбій, переховування й набуття крадених речей та інші подібні провини, такі, як, обман, зловживання довір'ям. Коли вони були вчинені на шкоду Січі чи її козаків або коли були повторні, тобто у випадку рецидиву, злочини карались як кваліфіковані – підвищеною карою. Крадіжки розрізняли великі й малі, залежно від розміру заподіяної шкоди.

У Запоріжжі існувала приватна та колективна власність [9, с.40]. Предмети харчування належали до колективної власності, кожен міг, за відсутності господаря, взяти в його хаті усе, що знадобилось з їстівних продуктів [10, с. 504]. Але коли на дорозі було знайдено гроші чи інші речі, їх треба було принести на Січ, де їх виставляли для огляду на майдані, щоб зміг побачити господар. Про правопорядок свідчать і описувані випадки, коли мандрівник, що мав пернач, міг почувати себе безпечно серед степу. В самій Запорізькій Січі спокійно можна було залишити гроші на вулиці, не боячись їх втратити. І спосіб запорізького життя, і характер особи, що складався під впливом такого способу, не сприяли розвиткові майнових злочинів. При такому ставленні до власності, коли ніхто не набував нерухомої власності, злочини даної категорії не могли бути значними.

Система злочинів і покарань запорізького козацтва, яка складалася у відповідності до старовинних звичаїв, «словесним правом; здоровим глуздом» були за межами польсько-литовського законодавства. Покарання у запорізьких козаків залежало від ступеня тяжкості вчиненого злочину. Зокрема, за крадіжку призначалась смертна кара. Пояснення такої суворості слід шукати у рівні розвитку української нації на той час. Якщо у розвинутій державі крадіжка карається штрафом чи позбавленням волі, то на нижчому рівні розвитку державної структури (державне утворення) для людини характерним є насамперед захищати свою свободу і своє майно, а вже потім думати про подальше громадське життя.

Щоб уявити систему покарань та ступінь їх суворості, варто ознайомитись з їх призначенням. Покарання на Запоріжжі мало за мету, в першу чергу, покарати злочинця або відплатити за його злочин. Але не меншим мотивом була потреба забезпечити охорону населення Січі від злочинців та їх шкідливої діяльності. Тому кара відігравала роль ліквідації рецидивістів або їх залякування й попередження повторного вчинення злочину, тобто мав місце принцип загальної превенції. Це попередження стосувалось також всього населення, і цим система кар виконувала виховну функцію. Варто зауважити, що на Запоріжжі не тільки карали злодіїв, але й тих, хто переховував або купував крадені речі [11, с. 17]. Мета покарання включала також відшкодування збитків окремому козакові чи Війську Запорізькому.

Система покарань, відображаючи до певної міри характер епохи та тогочасні правові погляди, доповнювала загальну картину історичного буття. Каральні заходи склалися під впливом певних умов життя, того чи іншого ладу, залежали від ступеня культури, характеру людини, а також від тих чи інших суспільних завдань.

Вчені виділяють три періоди, які пройшло судівництво Запорізької Січі: перший – період окремих вироків-прецедентів (до 1648 р.), другий – період, коли на підставі прецедентів утворювались звичаї (з 1648 р. до 1709 р.), третій – коли записували деякі судові рішення й ухвали козаків (з 1709 р. до 1775 р.).

На підставі наявних достатніх відомостей можемо відзначити, що не існувало окремої судової процедури у справах цивільних і кримінальних. Процес в основному був однаковим для всіх справ, які розглядалися судами. Але можемо відзначити, що станова нерівність й господарська система Січі спричиняла те, що цивільних справ було не багато й вони не були настільки складними, щоб вимагати особливих процедурних постанов.

Справи торговельні, боргові, риболовного, звіроловного чи торгового прибутку, звичайно, існували, але цілком ймовірно, що вони розглядались та вирішувались просто й словесно, бо до сьогодні не знайдено відповідних документів [12, с. 125].

По-іншому виглядали справи, пов'язані із злочинами проти особи. Більшість з них вирішувалась на рівні куренів та курінних отаманів і тільки незначна їх частина, найбільш важких злочинів – таких, як убивство, нанесення тілесних ушкоджень, виносилась на суд всього Коша. Взагалі злочини щодо членів товариства карались немилосердно, а винуватців, якщо вони не пробули на Січі семи років, назавжди виганяли з війська [13, с. 28]. Кари за зневажання честі й прав застосовувались у вигляді докору, позбавлення певних прав, наприклад, заборонялось бути обраним на керівні посади.

У зв'язку з відсутністю козацької сім'ї покаранню підлягали будь-які порушення статевої свободи, до якої запорізьке правосуддя ставилось з великою суворістю. Найтяжчими злочинами вважались також дезертирство та пияцтво під час походу.

Серед тодішніх кримінальних справ досить значний відсоток становили справи про прелюбодійство, що свідчить про те, що така вада зовсім не користувалась привілеєм безкарності; навпаки, і тодішні суди, і суспільна думка з патріархальною суворістю в той час засуджували прояви розпусти [14, с. 169].

Існували на Запорізькій Січі і штрафи, які стягувались за ту чи іншу провину грошима, худобою, кіньми. Це було одним із джерел прибутку Війська Запорізького; штрафи йшли на користь всього війська чи якогось одного куреня або військової старшини.

Суддями у запорізьких козаків була вся військова старшина, яка однак, мала різні повноваження на своїх рівнях. До особи судді пред'являлись певні вимоги: крім природнього доброчинства, він мав бути сумлінним, розумним, вмів у письмі та найкраще знати права [1, с. 538]. Всі справи повинні були вирішуватись за принципом справедливості, незалежно від того, хто судиться. Історично зафіксований такий факт: король Сигизмунд Август надав козацькому судді Яну Бадовському привілеї та два будинки за добру службу, а також, щоб при «судівництві над козаками низовими ... ні від кого не був залежним ...» [15, с. 175].

Звичаї курінного товариства, зокрема, взаємозахист козаків одного куреня, значно полегшували правосуддя на Запоріжжі. Курінь сам стежив за поведінкою своїх козаків, адже за провину одного козака відповідальність несло все товариство куреня (це відображалось у матеріальній відповідальності).

Кримінальні покарання були досить суворими: тюремне ув'язнення в пушкарні, вогкому і холодному льосі; прив'язування до стовпа ганьби чи до гармати; кії; тілесні покарання у вигляді ламання рук чи ноги [16, с. 91], а також смертна кара через повішення, закопування живим в землю, гостру палю або засудженого всі присутні на сході козаки били киями [17, с. 152].

Для виконання смертного вироку у запорізьких козаків взагалі не існувало ката: коли треба було стратити якогось злочинця, його наказували стратити іншому злочинцеві; якщо ж на той час був лише один злочинець, то його залишали у в'язниці до того часу, поки не з'являвся другий; тоді новий злочинець страчував засудженого раніше. Функцію ката виконував також полонений татарин, бо ніхто з вільних козаків не хотів цього робити.

Смертні кари на Запоріжжі виконувались біля шляхів і далеко від осель. Під час свят і постів смертних вироки не виконували: відігравав велику роль релігійний характер Запоріжжя.

Були також випадки, коли визнаного винним з ганьбою виганяли з полку, міста чи села із заборонаю будь-коли повертатися назад. Перед тим його «мітили», надрізавши носа або відрізавши вухо, ставили тавро. Під загрозою суворих покарань жителям краю заборонялося допомагати чи давати притулок покараним вигнанцям.

У чому ж була причина такої жорстокості покарань у козаків? Адже в основу звичаєвого права були покладені предківські традиції, до козаків також повинні були дійти і ті елементи «Руської Правди», які відзначались своєю простотою і м'якістю. Ми вважаємо, що смертна кара на той час найбільше відповідала радикальним умовам життя січовиків, служила чинником для підтримання внутрішньої дисципліни. У паланках вона застосовувалась значно рідше, ніж у січовому Коші. На Запоріжжі розрізняли смертні кари прості та кваліфіковані (пов'язані з продовженням мук). У простий спосіб смертні вироки могли виконувати через повішення, таким чином: 1) саджали засудженого на коня, прив'язували до дерева, потім били коня, кінь тікав, а злочинець зависав; 2) вішали вниз головою; 3) вішали гаком за ребро; а ще також давнім способом було топлення. Смертна кара через відрубання голови практикувалась на Січі під кінець її існування, під впливом московської практики.

Щодо кваліфікованих видів смертної кари, то застосовувались такі: саджання злочинців на палю – за поранення або вбивство; закопування живцем у землю (чи не найстрашніша кара) – за вбивство і виключно до дітовбивць; забиття киями – за мужолозтво і скотолозтво, а також для рецидивістів-злодіїв та за спілку зі злодіями.

Смертна кара на Запоріжжі в XVI–XVII ст. була досить поширеною і застосовувалась як радикальний засіб позбавлення суспільства від злочинців: вона нищила злочинця, страхала інших і не вимагала при здійсненні великих затрат.

Умови, за яких виникла Запорізька Січ, основні риси її організації, специфіка тодішньої епохи – вся сукупність цих обставин, безумовно, повинна була відбитися на характері покарань. Покарання на Запоріжжі дійсно були суворими, але якщо згадати, що то був суворий час, коли безперервна кривава боротьба вбивала в людині гуманні почуття та робила жорстоким її серце, суворість покарань стане зрозумілою. Крім того, якщо проаналізувати те, що існувало в XVI–XVIII ст. у сфері каральної політики на Заході та в Російській державі, де дії «інквізиції» по в'язницях з тортурами, спаленням живих людей і т. ін. були неймовірно жорстокішими, то можна погодитись, що каральна система Запоріжжя, в цілому, була порівняно м'якою.

Так, зокрема за відомим кримінальним кодексом *Constitutio Criminalis Carolina* (1532), близько двохсот видів злочинів передбачали покарання смертю й до того ж часто смертю кваліфікованою, драконівським способом [8, с. 117]. Можна також згадати, що на той час у Західній Європі та Московській державі широко практикувались такі види смертної кари, як четвертування, заливання в горло розтопленого металу, закопування по плечі в землю, спалення живим, здирання шкіри з живого, колесування та ін.

Окрім того, запорізьке братство було військовою громадою. Виходячи з цього, така суворість покарань у запорожців знаходить своє виправдання. Покарання ці були, безумовно, суворими, але в них далеко не було загостреної жорстокості, тієї особливої «винахідливості», щоб завдати злочинцю додаткових страждань, які були характерні на той час для західних країн.

Більшість жорстоких кар з часом була значно пом'якшена, а деякі навіть зовсім не застосовувались. Хоч і ті жорстокі кари, які застосовувалися раніше, були прийнятними тільки у разі вчинення винятково жорстоких злочинів. Треба також враховувати і те, що йдеться не про звичайну суспільну групу чи державний організм, а про мілітарне утворення, яке майже постійно брало участь у воєнних походах.

Глибока ненависть, бажання помсти зростали в душі козака, з нестримною силою охоплювали його цілком, і людина переступала межі моралі. При цьому почуття жалю, справедливості, звичайної людської гуманності на деякий час завмирили, а пристрасть розпалювалась, і козак не знав і не хотів знати межі своєї ненависті.

Але надмірні смертні вироки та тілесні покарання (каліцтва) ставали занадто невігідними: зростала дорожнеча робочих рук, адже у Визвольній війні загинули десятки тисяч людей. І з часом ці кари були відмінені.

Слід зазначити, що з плином часу – після подій Визвольної війни – кара за вчинення безпосередньо невійськових злочинів ставала все жорстокішою. Це було, на нашу думку, невиправдано і суперечило об'єктивній необхідності того часу.

Кара позбавленням волі була малопоширеною і метою було, насамперед, приниження честі або збездіщення засудженого. Ця кара була звичайно короткотерміновою і відбувалася у такий спосіб: в'язня приковували до стовпа або до гармати. Часто прив'язування до гармати було як додаткова кара, після виконання основної кари – биття киями. Кару за зневагу, образу честі й порушення прав застосовували шляхом докору, позбавлення певних прав, наприклад, заборонялось бути обраним на керівні посади.

Були на Запоріжжі ще кари майнові. Наприклад, у винного відбирали його власне майно, худобу чи інші речі та передавали до січової чи паланкової скарбниці. Кари церковні передбачали публічне каяття (такі кари частіше застосовувались у паланках, а в Коші – значно рідше). Ці види кар набули поширення вже у кінці існування Запорізької Січі.

Під тиском Російської імперії січові суди були змушені до своїх традиційних карних мір додати новий вид: заслання до Сибіру. Доходило до того, що запорізькі суди стали самі накладати на підсудних цю кару або кару висилки засуджених. Щоб врятувати рештки запорізьких вольностей, кошові були примушені виконувати доручення Москви без опору, тим більше, що козацькі суди вже були інфільтровані російськими представниками. Під впливом останніх до каральної системи запорізьких судів вводились також традиційні російські кари, такі, як клеймування, виривання ніздрів, каторга та інші [8, с.122].

Разом з тим російська влада указом 1749 року заборонила смертні вироки на Запоріжжі [18, с.10]. В указі зазначалось, що пійманих злочинців необхідно направляти до Києва, до міського генерал-губернатора, де їх мали тримати під посиленою вартою, а справи про їх злочини подавались на вирішення Сенату. Все-таки без смертної кари Запоріжжя обійтися не могло.

Висновок. Тільки така система жорстоких кар за вчинення злочинів у запорізьких козаків могла утримати на той час порядок на Запоріжжі і сприяти тій військової могутності, якої досягла Січ.

Література

1. Д-ский А. Система карательных мер в Запорожьи (Историко-юридический очерк) / А. Д-ский // Киевская старина. – 1893. – Т. 40.
2. Миллер Г.Ф. Исторические сочинения о Малороссии и малороссиянах / Г.Ф. Миллер – М.: Имп. О-во истории и древностей российских, 1846. – 95 с.
3. Костомаров Н.Н. Исторические произведения. Автобиография / Н.Н. Костомаров – К. : Изд-во при Киевском университете, 1989. – 736 с.
4. Українська минушина : Ілюстрований етнографічний довідник. – К.: Либідь, 1993. – 256 с.
5. Крип'якевич І.П. Історія України / І.П. Крип'якевич – Львів: Світ, 1990. – 520 с.
6. Сливка С.С. Використання спадщини М.Драгоманова у сучасній юридичній освіті / С.С. Сливка // Драгоманівський збірник «Вільна спілка» та сучасний український конституціоналізм / За ред. Т.Г.Андрусяка. – Львів: Світ, 1996. – 256 с.
7. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть? / М.С. Грушевський – К.: Знання, 1991. – 240 с.
8. Падох Я. Суди і судовий процес старої України: Нарис історії / Я. Падох // Записки наукового товариства ім.Т.Г.Шевченка. – 1990. – Т. 209.
9. Полонська-Василенко Н. Запоріжжя XVIII століття та його спадщина. – В 2-х т. / Н. Полонська-Василенко // Дніпрова хвиля. – Мюнхен, 1965. – Т. 1. – 397с.
10. Эварницкий Д. Жизнь запорожских козаков по рассказу современника-очевидца / Д. Эварницкий // Киевская старина. – 1883. – Т. 7.
11. Вербинець Л. Судівництво і кара на Запоріжжю / Вербинець Л. // Українське козацтво. – 1973. – № 2 (24).
12. Скальковський А.О. Історія Нової Січі або останнього Коша Запорізького / А.О. Скальковський – Дніпропетровськ: Січ, 1994. – 678 с.

13. Мицик Ю.А. *Козацький край: Нариси з історії Дніпропетровщини XV–XVII ст.* / Ю.А. Мицик – Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського держуніверситету, 1997. – 176 с.
14. *Очерки народной жизни в Малороссии во второй половине XVII ст.* // Киевская старина. – 1901. – Т. 72.
15. *Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России...* Т. 2: 1599-1637.
16. *Архів Коша Нової Запорізької Січі.* – К. : Наукова думка, 1994. – 228 с.
17. *Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. В 3 т.* / Д.І. Яворницький. – Львів: Світ, 1990. – Т. 1. – 319 с.
18. *Наріжний С. Судівництво й кари на Запоріжжі* / С. Наріжний. – Прага, 1939. – 30 с.

УДК 342.95

В. Плукар

пошукувач,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ЦЕНТРАЛЬНА ВИБОРЧА КОМІСІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ВИБОРЧИХ КОМІСІЙ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ

Розглянуто юрисдикційну діяльність Центральної виборчої комісії України як суб'єкта адміністративного провадження в справах про оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій під час проведення виборів. Розкрито основні повноваження Центральної виборчої комісії України та шляхи вдосконалення її діяльності.

Ключові слова: вибори, адміністративно-правовий захист, суб'єкти виборчого процесу, повноваження, організація й проведення виборів.

Рассмотрена юрисдикционная деятельность Центральной избирательной комиссии Украины как субъекта административного производства по делам об обжаловании решений, действий или бездействия избирательных комиссий во время проведения выборов. Раскрыты основные полномочия Центральной избирательной комиссии Украины и пути совершенствования её деятельности.

Ключевые слова: выборы, административно-правовая защита, субъекты избирательного процесса, полномочия, организация и проведение выборов.

In the article jurisdiction activity of the Central election committee of Ukraine is considered as a subject of administrative realization in matters about the appeal of decisions, action or inactivity of election committees, during the leadthrough of elections. Basic plenary powers and ways of improvement of activity of the Central election committee of Ukraine are exposed.

Keywords: elections, law defence, subjects of electoral process, plenary powers, organization and leadthrough of elections.

Постановка проблеми. Державна політика загалом і виборче право зокрема, віддзеркалюючи в основному стан функціонування держави, є засобом створення необхідних для її становлення й розвитку умов і гарантій. Тобто виборче право може розглядатися як механізм, за допомогою якого держава вступає у взаємовідносини з політичною сферою. Останні утворюють своєрідний змістовний ланцюг, відображають явища, що стосуються взаємодії політичної системи суспільства чи її окремих інституцій з населенням країни або ж з окремими його групами. Ці складні процеси суспільного життя вимагають перманентного наукового осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковою розробкою питань діяльності суб'єктів адміністративного провадження у справах про оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій під час проведення виборів займалися О. Л. Барабаш, М. В. Бурашенський, Ф. В. Веніславський, В. В. Гордєєв, М. В. Жушман, С. В. Кальченко, О. Л. Клименко, Ю. Б. Ключковський, В. В. Ковтунець, В. П. Колісник, В. В. Кривенко, О. В. Лавринович, В. Л. Маринчак, О. В. Сердюк, М. М. Рябець, Н. В. Янюк та інші. Їх праці становлять надійний фундамент подальшого дослідження вказаних питань.

Основною метою статті є визначення юрисдикційної діяльності Центральної виборчої комісії України як суб'єкта адміністративного провадження в справах про оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій під час проведення виборів.